

Podejmowanie działań związanych z edukacją włączającą

Przemyślenia i propozycje delegatów

EUROPEAN AGENCY
for Special Needs and Inclusive Education

PODEJMOWANIE DZIAŁAŃ ZWIĄZANYCH Z EDUKACJĄ WŁĄCZAJĄCĄ

Przemyślenia i propozycje delegatów

Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej

Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej (Agencja) jest niezależną i samorządną organizacją wspieraną przez kraje członkowskie Agencji oraz instytucje europejskie (Komisję i Parlament).

Projekt współfinansowany
w ramach programu Unii
Europejskiej Erasmus+

Wsparcie Komisji Europejskiej dla produkcji tej publikacji nie stanowi poparcia dla treści, które odzwierciedlają jedynie stanowisko jej autorów. Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za sposób wykorzystania informacji umieszczonych w tym dokumencie.

Przedstawione w niniejszej publikacji opinie i poglądy poszczególnych osób nie zawsze pokrywają się z oficjalnym stanowiskiem Agencji, krajów członkowskich Agencji czy też Komisji Europejskiej. Komisja Europejska nie odpowiada za wykorzystanie w jakichkolwiek sposób informacji zawartych w niniejszej publikacji.

Redakcja: Victoria Soriano i Mary Kyriazopoulou, personel Agencji

Dozwala się cytowanie fragmentów niniejszej publikacji pod warunkiem umieszczenia dokładnego adresu bibliograficznego. Prosimy o umieszczenie następującej noty bibliograficznej: Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej, 2016. *Podjęmowanie działań związanych z edukacją włączającą: Przemyslenia i propozycje delegatów*. Odense, Dania: Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej

W celu zapewnienia lepszej dostępności informacji zawartych w niniejszej publikacji raport jest dostępny w 23 językach oraz w formacie elektronicznym na stronie internetowej Agencji: www.european-agency.org

ISBN: 978-87-7110-611-4 (wersja elektroniczna) ISBN: 978-87-7110-588-9 (wersja do druku)

© **European Agency for Special Needs and Inclusive Education 2016**

Sekretariat
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Denmark
Tel.: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Biuro w Brukseli
Rue Montoyer, 21
BE-1000 Brussels Belgium
Tel.: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

SPIS TREŚCI

SŁOWO WSTĘPNE.....	5
WSTĘP.....	6
PRZEMYŚLENIA I PROPOZYCJE MŁODYCH DELEGATÓW	8
Główne przekazy i rekomendacje	9
1. <i>Wszystko o nas, z nami.....</i>	9
2. <i>Szkoły bez barier.....</i>	11
3. <i>Przewyciężanie stereotypów</i>	13
4. <i>Różnorodność to mieszanka, włączenie jest tym, co sprawia, że mieszanka działa</i>	16
5. <i>Stawanie się pełnoprawnymi obywatelami</i>	20
UWAGI KOŃCOWE	21

Rysunek 1. Flagi krajów członkowskich Agencji

SŁOWO WSTĘPNE

Kraje członkowskie Europejskiej Agencji ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej (Agencja) zgodziły się na zorganizowanie Wystłuchania w Parlamencie Europejskim w 2015 r.

Agencja zorganizowała takie wydarzenie po raz czwarty. Dwa wcześniejsze Wystłuchania odbyły się w Parlamencie Europejskim w Brukseli (w roku 2003 oraz 2011), zaś pozostałe – w Parlamencie Portugalskim przy współpracy portugalskiego Ministerstwa Edukacji oraz portugalskiej prezydencji w Radzie Unii Europejskiej (2007).

Wydarzenie w roku 2015 zorganizowano w bliskiej współpracy z luksemburską prezydencją w Radzie Unii Europejskiej oraz luksemburskim Ministerstwem ds. Edukacji, Dzieci i Młodzieży.

Do wzięcia udziału w wydarzeniu zaproszono 72 młodych uczestników o specjalnych potrzebach edukacyjnych lub bez nich oraz/lub młodych osób niepełnosprawnych w celu przemyślenia i omówienia sposobów, w jaki edukacja włączająca została wdrożona w ich środowisku edukacyjnym. Wyniki dyskusji zapewniły dobre przykłady działań dotyczących edukacji włączającej.

W wydarzeniu wzięło udział około 250 uczestników i zainteresowanych stron z 28 krajów członkowskich Agencji oraz decydentów i przedstawicieli z instytucji europejskich i międzynarodowych.

Agencja przygotowała niniejszy raport w oparciu o dyskusje młodzieży oraz wyniki przedstawione na sesji plenarnej.

Zorganizowanie tego wydarzenia było przyjemnością i zaszczytem dla Agencji. Chcielibyśmy w szczególności podziękować 72 młodym delegatom, ich rodzinom, nauczycielom oraz personelowi wspierającemu, ministerstwom edukacji, przedstawicielom organizacji europejskich i międzynarodowych oraz, na koniec, luksemburskiemu Ministerstwu ds. Edukacji, Dzieci i Młodzieży za ich udział i zaangażowanie. Bez wszystkich tych osób zorganizowanie tak ważnego wydarzenia nie byłoby możliwe.

Per Ch Gunnvall
Przewodniczący

Cor J.W. Meijer
Dyrektor

WSTĘP

16 października 2015 r. luksemburska prezydencja Rady Unii Europejskiej była gospodarzem czwartego Wysłuchania Agencji pod tytułem „Edukacja Włączająca – Podejmij Działania!”. 72 młodych Europejczyków o specjalnych potrzebach edukacyjnych lub bez nich oraz/lub młodych osób niepełnosprawnych miało możliwość omówienia sposobów, w jaki ich szkoły i społeczności zapewniają im edukację włączającą.

W swojej przemowie otwierającej Claude Meisch, luksemburski Minister ds. Edukacji, Dzieci i Młodzieży, odniósł się do publikacji *Karty Luksemburskiej* z 1996 r., która powstała w wyniku europejskiej współpracy na polu integracji szkolnej. Wyraził zadowolenie z faktu, iż niemal 20 lat po powstaniu *Karty* Luksemburg koordynował *Rekomendacje Luksemburskie* powstałe w wyniku Wysłuchania w 2015 r., które miał zamiar przedstawić swoim współpracownikom w Radzie Ministrów Edukacji 23 listopada 2015 r. Pan Meisch zachęcił młodych delegatów do skorzystania z okazji i swobodnego przedstawienia swoich opinii oraz zaprezentowania środków włączania, z których korzystają w swoich szkołach i aspektów wymagających poprawy. Wymienił również główne obszary rozwoju i udoskonalień dotyczące włączania w luksemburskim systemie edukacji.

W swojej prezentacji Marianne Vouel, dyrektor Departamentu Edukacji Specjalnej przy luksemburskim Ministerstwie ds. Edukacji, Dzieci i Młodzieży, wyraźnie stwierdziła, iż specjaliści i decydenci podzielają obawy uczniów i dążą do poprawy jakości kształcenia. Należy skoncentrować się na uczniach o bardziej złożonych potrzebach, ponieważ oni też zasługują na to, by ich dostrzegać. Pani Vouel podkreśliła, iż wszyscy się różnimy i każdy ma różne potrzeby. Jednym z głównych wyzwań systemów kształcenia jest świadomość różnorodności i reakcja na nią.

(Pełen tekst prezentacji luksemburskich oficjeli jest dostępny na stronie internetowej Wysłuchania: <https://www.european-agency.org/events/takeaction>).

Celem wydarzenia było rozszerzenie możliwości uczniów i zapewnienie im zaangażowania w kształtowaniu polityki edukacyjnej. Uczniowie w wieku 15–16 lat pochodzący z 28 krajów członkowskich Agencji mieli przedstawić, w jaki sposób edukacja włączająca jest wdrażana w ich szkołach oraz pomóc w zidentyfikowaniu postępów w edukacji włączającej od pierwszego Wysłuchania w 2003 r.

Wysłuchanie rozpoczęło się od przedstawienia wyników trzech poprzednich Wysłuchań zorganizowanych przez Agencję, które odbyły się w Brukseli (w roku 2003 i 2011) <https://www.european-agency.org/events/young-views-on-inclusive-education-european-hearing-2011-brussels> oraz w Lizbonie (w roku 2007; <https://www.european-agency.org/events/young-voices-meeting-diversity-in-education>). Ponad 240 młodych osób reprezentujących edukację

ponadpodstawową, zawodową i wyższą wzięło udział w trzech poprzednich Wystłuchaniach.

W ramach przygotowania do wydarzenia 72 młodych uczestników otrzymało dokument z głównymi wynikami trzech wcześniejszych Wystłuchań oraz niektórymi pytaniami do przemyślenia i omówienia w ich szkołach.

Pytania do dyskusji dotyczyły sposobów, w jakie ich szkoły wspierają swoich uczniów o specjalnych potrzebach w kształceniu, przykładów tego, jak nauczyciele i koledzy z klasy biorą pod uwagę ich potrzeby, dostępności, organizacji lekcji i sugestii dotyczących sposobów pokonania pozostałych barier do włączenia.

Podczas Wystłuchania młodzi uczniowie pracujący w sześciu grupach warsztatowych mieli możliwość dokładnego omówienia tych głównych kwestii i pytań, podzielenia się własnymi doświadczeniami oraz przekazania wiedzy swoich rówieśników.

Główne wyniki dyskusji warsztatowych zostały zaprezentowane na sesji plenarnej w formie głównych przekazów i stanowiły podstawę dla opracowania *Rekomendacji Luksemburskich*.

Rysunek 2. Młodzi delegaci i inni przedstawiciele podczas Wystłuchania w Parlamencie Europejskim

PRZEMYŚLENIA I PROPOZYCJE MŁODYCH DELEGATÓW

Wyniki Wystłuchania z 2015 r. są zgodne z wynikami poprzednich trzech Wystłuchań zorganizowanych przez Agencję w roku 2003, 2007 i 2011 oraz na nich oparte. Wyniki trzech poprzednich Wystłuchań wykazywały postęp w zakresie edukacji włączającej w różnych krajach europejskich.

Agencja opracowała bazę wiedzy opartą na głównych wynikach dyskusji prowadzonych przez młodych delegatów na trzech poprzednich Wystłuchaniach. Dzięki temu możliwe było opracowanie pewnych zasad, które należy wziąć pod uwagę przy wdrażaniu edukacji włączającej. Obejmują one:

- **Przewodnie zasady dotyczące praw związanych z:**
 - *Szacunkiem*: prawo do bycia szanowanym, do bycia w pełni zaangażowanym w podejmowanie wszelkich decyzji związanych z własną osobą i brak dyskryminacji.
 - *Jakością i sprawiedliwością w edukacji*: prawo do wysokiej jakości kształcenia, równości szans w edukacji oraz do otrzymania odpowiedniego wsparcia w celu zapewnienia pełnego dostępu i umożliwiania udziału w aktywnościach edukacyjnych zarówno w szkole jak i w lokalnej grupie rówieśniczej.
 - *Życiem towarzyskim i zawodowym*: prawo do niezależnego życia, posiadania rodziny i specjalnie przystosowanego domu, dalszego kształcenia (w szkole wyższej), uzyskania pracy i braku separacji od osób pełnosprawnych we wszystkich obszarach życia.
- **Główne zasady zalet edukacji włączającej:**
 - Nabycie większej liczby umiejętności społecznych, nauka wspólnego życia z rówieśnikami, nauka bycia silniejszym i bardziej niezależnym – walka z dyskryminacją i ze stereotypami – nauka tego, jak dawać sobie radę w prawdziwym świecie i lepsze przygotowanie do znalezienia pracy w przyszłości. Jest to pierwszy krok do stania się pełnym członkiem społeczności. Edukacja włączająca zapewnia zalety wszystkim – otwiera się nowy świat, zaś różnorodność jest pozytywna.

Podczas Wystłuchania w 2015 r. młodzi ludzie wyrazili generalnie zadowolenie ze swojej edukacji. Niemniej jednak podkreślili również istniejące słabe strony własnego systemu kształcenia i przedstawili pewne konkretne propozycje. Sytuacja dotycząca kształcenia przedstawiona przez młodzież oraz propozycje młodych ludzi zostały zestawione i podsumowane, tworząc podstawę *Rekomendacji Luksemburskich*. Celem rekomendacji jest wspieranie wdrażania edukacji

włączającej jako najlepszej opcji tam, gdzie są spełnione niezbędne warunki. Rekomendacje są pogrupowane wokół pięciu ważnych przekazów wyrażonych przez młodzież podczas dyskusji oraz prezentacji wyników.

Główne przekazy i rekomendacje

1. *Wszystko o nas, z nami*

Pierwszy przekaz – *Wszystko o nas, z nami* – dotyczy bezpośredniego zaangażowania młodych uczniów w podejmowanie decyzji, które ich dotyczą:

- Głosy młodych ludzi oraz ich rodzin powinny być wysłuchiwane i brane pod uwagę we wszelkich procesach decyzyjnych, które ich bezpośrednio lub pośrednio dotyczą.
- Należy pytać młodych ludzi, jakie są ich potrzeby.
- Organizacje młodzieżowe powinny być zaangażowane w sposób systematyczny.

Młodzi ludzie wyraźnie podkreślili konieczność aktywnego zaangażowania i potrzebę wysłuchania zarówno ich samych jak i ich rodzin przed podejmowaniem decyzji, z uwzględnieniem ich prawdziwych potrzeb i życzeń. W podobnym tonie popierają pozytywną rolę odgrywaną przez systematyczne zaangażowanie różnych organizacji młodzieżowych oraz organizacji skupiających osoby niepełnosprawne. Ich zdaniem wsparcie tychże organizacji jest kluczowe. Rady uczniów w szkołach oraz parlamenty uczniowskie odgrywają inną rolę. Uczestnictwo i zaangażowanie młodzieży w tych radach jest postrzegane jako ważny sposób na pełne zaangażowanie w życie szkoły, do czego są oni gorąco zachęceni.

Przykłady delegatów

Zaangażowanie uczniów i rodzin

Kiedy tworzone są nowe strategie, pojawia się konieczność włączenia młodzieży (o specjalnych potrzebach edukacyjnych) w proces decyzyjny na każdym poziomie, od rządu do codziennej praktyki. Potrzeby jednostki powinny być brane pod uwagę (Amund i Helene, Norwegia).

Bardzo ważne jest zaangażowanie rodziców w podejmowanie decyzji dotyczących ich dzieci (Jack, Wielka Brytania – Irlandia Północna; Kristina, Słowacja).

Rady uczniowskie

Czuję się włączony do klasy. Jestem członkiem rady uczniowskiej i zostałam

wybrana przez moje koleżanki i moich kolegów z klasy. Mam nauczyciela wspomagającego, który mnie wspiera (Andrea, Malta).

W szkole mamy radę uczniowską, której działania są skoncentrowane na współpracy z uczniami o specjalnych potrzebach. Dzieci będące członkami rady uczniowskiej są w niej wyjątkowo aktywne (Agné i Kornelijus, Litwa).

Doceniam działania rady uczniowskiej, w której mogę podzielić się moimi opiniami dotyczącymi planów (Blake, Irlandia).

Saul został wybrany „prefektem” (wysoka pozycja w radzie uczniowskiej) głosami dzieci w szkole (Alexander i Saul, Wielka Brytania – Anglia).

Zaangażowanie organizacji

W moim kraju mamy stowarzyszenie narodowe. Dzięki tej organizacji rozwiązujemy niektóre problemy. Stosowanie napisów, które są bardzo ważne dla osób z upośledzeniem słuchu. Organizacja ta wstawia napisy do filmów (Javier, Hiszpania).

W moim kraju działa bardzo dobra organizacja. Na przykład, organizuje lekcje dla uczniów niepełnosprawnych, którzy nie są w stanie śledzić normalnej lekcji. Organizacja zapewnia im również korepetycje. Mamy również inną organizację pod nazwą „dom dla niewidomych”, która naprawdę ulepsza życie osób niewidomych (Céline i Florence, Luksemburg).

W moim kraju działa stowarzyszenie, które pomaga osobom niedowidzącym i niewidomym. To stowarzyszenie zapewnia mi możliwość czytania tekstów na komputerze. Mogę odczytać informacje na moim iPadzie lub w komputerze (Lorenzo i Matteo, Włochy).

W moim kraju działają specjalne stowarzyszenia, które pomagają dzieciom niepełnosprawnym. Promują one rozwiązania problemów i ściśle współpracują z Ministerstwem Edukacji (Georgia i Minas, Cypr; Stefanos i Georgios, Grecja).

W moim kraju istnieje stowarzyszenie dla osób z dysleksją. Ma ono specjalną stronę internetową, na której publikowane są informacje o mocnych i słabych stronach dysleksji (Erazem i Primož, Słowenia).

Uważam, że powinniśmy zaapelować do polityków, aby zapewнили jak najwięcej wsparcia takim organizacjom. Odgrywają one pozytywną rolę w naszym życiu. Pomagają nam bronić naszych praw. Pomagają nam zwiększać świadomość w społeczeństwie (Adrià, moderator, Hiszpania).

2. Szkoły bez barier

Drugi przekaz – *Szkoły bez barier* – dotyczy wyeliminowania wszelkich barier fizycznych i technicznych.

- W szkołach już pozbyto się wielu barier, ale należy wyeliminować je wszystkie, aby umożliwić uczniom fizyczne dotarcie do lokalnych centrów edukacyjnych, łatwy dostęp do nich i wygodne poruszanie się w nich.
- Przy przebudowie lub modernizacji budynków edukacyjnych należy zachowywać zasady dostępności, takie jak tworzenie wielofunkcyjnych i/lub cichych przestrzeni w szkołach oraz zwiększanie dostępności elastycznego sprzętu edukacyjnego.
- Należy udostępnić odpowiednie pomoce techniczne i materiały edukacyjne spełniające potrzeby poszczególnych osób.

Młodzi ludzie omówili cztery kwestie. Przede wszystkim dotarcie do centrów edukacyjnych nadal bywa wyzwaniem. Preferowany jest transport publiczny, co oznacza, że powinien być on odpowiednio dostosowany. Transport specjalny jest postrzegany jako alternatywa tylko wtedy, gdy nie ma innej opcji. Zdaniem młodzieży brak odpowiedniego transportu zdaje się być jednym z czynników uniemożliwiającym młodym ludziom dotarcie do szkoły.

Poza tym, zdaniem młodych ludzi, dostęp do szkół poprawił się. Wyrazili zadowolenie z dostosowania i dostępności swoich szkół, zarówno na poziomie formalnym – poprzez instalację ramp, wind i przystosowania toalet – jak i „kreatywnym” – gdy szkoły oraz (głównie) koledzy i koleżanki z klasy oferują pomoc w przypadku trudności (np. w razie awarii windy). Koniecznych jest kilka ulepszeń w celu zapewnienia dostępu do wyjść awaryjnych i do innych pomieszczeń takich jak sale gimnastyczne i stołówki lub w przypadku wind otwieranych kluczem. Ważne jest zapewnienie osobistego bezpieczeństwa wszystkim uczniom.

Ponadto poruszanie się po szkole jest cały czas udoskonalane i ułatwiane. Młodzi ludzie zgłosili istnienie szerokich korytarzy i obecność znaków Braille’a w ważnych miejscach. Ciche miejsca i przestrzenie wielofunkcyjne w szkołach są postrzegane jako ułatwienie dla wszystkich uczniów i powinny być zapewniane częściej. Delegaci potwierdzili, że lekcje odbywają się w salach, do których wszyscy uczniowie mają dostęp.

Na koniec, przystosowane pomoce i materiały techniczne są coraz powszechniej dostępne i stanowią warunek dla włączenia.

Młodzi uczniowie podkreślili, iż nie ma uniwersalnych rozwiązań, dlatego bardzo ważne jest, aby pytać o potrzeby poszczególnych osób i je szanować. Szkoły muszą

być elastyczne i zdolne do improwizacji oraz zapewniania alternatywnych rozwiązań. Udogodnienia w szkole powinny spełniać potrzeby wszystkich uczniów.

Przykłady delegatów

Dostępność na drodze do szkoły

Autobusy szkolne muszą być dostępne. Wszyscy uczniowie powinni być w stanie brać udział we wszystkich aktywnościach, takich jak sport ... (Blake, Irlandia).

Transport jest przystosowany dla uczniów niepełnosprawnych fizycznie, ale uczniowie niewidomi korzystają z niego tak samo, jak inni (Reinis i Georgs, Łotwa; Lillý, Islandia; Elisabeth, Estonia).

Możemy wziąć taksówkę, ale nasz budżet jest ograniczony, więc nie możemy tego robić za każdym razem (Elisabeth, Estonia).

Dostępność w szkole

Szkoła jest dostępna dla uczniów niepełnosprawnych fizycznie i korzystających z wózków – znajdują się w niej rampy, windy, dostępne toalety itd. (Matteo, Włochy; Georgios, Grecja; Lillý i Hrefna, Islandia; Rolf i Casper, Dania; Dénes i Borbála, Węgry; Tom i Paul, Niemcy; Miguel Ângelo, Portugalia; Kristina i Tova, Szwecja).

W naszym liceum są windy, ale jest również dużo schodów – cztery piętra, a żeby skorzystać z windy, trzeba mieć klucz, co bardzo komplikuje sprawę. Szkoła obiecała poprawić tę sytuację (Eelis, Finlandia).

Przy tworzeniu planów przebudowy szkoły powinny być brane pod uwagę bariery fizyczne. Należy przeznaczać na to odpowiednią ilość pieniędzy z budżetu (Robert, Wielka Brytania – Irlandia Północna).

Moja szkoła stara się znaleźć dofinansowanie w celu zniesienia pozostałych barier, ale jest to trudne (Natalia i Marcin, Polska).

Moja szkoła została przebudowana 2 lata temu, dlatego warunki są dobre. Niemniej jednak wciąż jest dużo hałasu z uwagi na innych uczniów, co może być dla mnie barierą fizyczną (David, Portugalia).

W budynku jest winda, ale osoby na wózku nie mają dostępu do budynku (Jakob, Austria).

Mamy windę, ale trudno jest otworzyć do niej drzwi (Paul, Niemcy).

W mojej szkole na korytarzu są światła, które migają, kiedy idziemy na lekcję. Są zamontowane rampy i poręcze dla osób mających trudności z poruszaniem się lub na wózku. Nauczyciele przeszli szkolenie dotyczące tego, jak pracować z osobami mającymi trudności w uczeniu się. Do naszej dyspozycji jest również logopeda, dlatego możemy uczyć się w ten sam sposób co nasi rówieśnicy (Javier, Hiszpania).

W klasie pomaga mi osoba towarzysząca. Winda została dostosowana do dwóch osób na wózku, które uczęszczają do szkoły. Istnieją pewne zagrożenia związane z ewentualnym pożarem w szkole. Raz odbyły się ćwiczenia pożarowe i musiałem zejść po schodach na dół – zniosło mnie dwóch uczniów, naprawdę się bałem (Lucas, Belgia – społeczność flamandzkojęzyczna).

Dostępność na sali lekcyjnej

W szkole stosowany jest język Braille’a dla niewidomych uczniów. Materiały edukacyjne są udostępniane w języku Braille’a (Tova, Szwecja; Reinis i Georgs, Łotwa; Emili i Elisabeth, Estonia).

Jestem niedosłyszący, dlatego noszę aparat słuchowy. Nauczyciele są zmotywowani do poznawania nowych, różnych rodzajów niepełnosprawności, aby pomagać nam w przezwyciężaniu problemów (Lucía, Hiszpania).

Ciężkie plecaki z podręcznikami mogą również stanowić fizyczny ciężar. E-booki, laptopy i tablety rozwiązują ten problem (Dénes, Węgry).

3. Przezwyciężanie stereotypów

Trzeci przekaz – *Przezwyciężanie stereotypów* – dotyczy konceptu „normalności”. Jeśli przyjmiemy, że wszyscy się różnimy, to kto jest „normalny”?

- Zapewnianie nauczycielom, pracownikom szkoły, młodzieży, rodzinom i służbom wspomagającym rzetelnych informacji dotyczących różnych potrzeb uczniów jest kluczowe dla tworzenia wzajemnego szacunku i tolerancji.
- Różnorodność należy postrzegać jako rzecz pozytywną. Wspólną wartością powinno być „postrzeganie niepełnosprawności jako czegoś normalnego”.
- Wszyscy się różnimy i każdego należy akceptować. Tolerancja jest oparta na wzajemnym zrozumieniu.
- Społeczność edukacyjna musi być bardziej świadoma i bardziej tolerancyjna dla osób niepełnosprawnych.

W celu przyjęcia tej ważnej idei niezbędne jest zapewnianie dobrych informacji – np. o przeciwdziałaniu dyskryminacji i nękanii. W celu zmiany postaw należy zapewniać istotne informacje nauczycielom, pracownikom szkoły – w tym kierownictwu – kolegom i koleżankom, rodzinom oraz wszelkim służbom zaangażowanym w działalność szkoły.

Najlepszym wynikiem będzie wzajemny szacunek i tolerancja. Różnorodność nie jest wyzwaniem, ale pozytywną i normalną sytuacją. Niepełnosprawność nie jest czymś nienormalnym, zaś tolerancja jest oparta na wzajemnym zrozumieniu. Młodzi ludzie podkreślili, iż postawy muszą ulec zmianie, tak, aby osoby niepełnosprawne były postrzegane przez pryzmat tego, co POTRAFIĄ zrobić, a nie swojej niepełnosprawności.

Rysunek 3. Młodzi delegaci (Jack Love, Wielka Brytania – Irlandia Północna; Blake O’Gorman, Irlandia; Nakita Hallissey, Irlandia; oraz Robert Gault, Wielka Brytania – Irlandia Północna) wyrażają swoje opinie

Przykłady delegatów

Zwiększanie świadomości

Szkolenie dotyczące przeciwdziałaniu dyskryminacji i nękanii byłoby pomocne. Powinniśmy być postrzegani przez pryzmat tego, co robimy, a nie tego, jak wyglądamy (Lucie, Czechy).

Uczniowie nie są pewni, jak traktować swoich niepełnosprawnych kolegów. Kiedy wiem, że jestem intensywnie obserwowany, czuję się atakowany i jest mi smutno (Johannes, Niemcy).

Łatwo jest przeciwstawiać się osobom, których się nie rozumie. Należy opowiedzieć innym, jak to jest być niewidomym tak, aby dać im szansę na zrozumienie siebie (Emelie, Szwecja).

Potrzeba więcej szacunku i zrozumienia ze strony nauczycieli. Uczniowie o specjalnych potrzebach nie powinni czuć się jak wyrzutki. Należy sprawić, aby wszystkie dzieci czuły się częścią grupy (Jack, Wielka Brytania – Irlandia Północna).

Niektórzy nauczyciele uważają, że osoby niesłyszące lub niepełnosprawne są mniej ważne niż inni uczniowie. Należy im uświadomić, że to nieprawda. Przecież nie różnimy się od innych (Céline, Florence i Lara, Luksemburg).

Uważam, że społeczeństwo powinno zaakceptować każdego takimimi, jacy są. Nie tylko ich niepełnosprawność, lecz również ich płeć, rasę oraz zainteresowania. Uważam, że u nas tolerancja stoi na dość dobrym poziomie. Niemniej jednak zostało jeszcze trochę pracy w tym zakresie. Tolerancja jest najlepszą bronią w walce z dyskryminacją. Musimy zwiększać świadomość dotyczącą różnic pomiędzy nami (Adrià, moderator, Hiszpania).

Organizowanie kampanii przeciw nękanii. Potrzebna jest komunikacja i utrzymywanie kontaktu z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Powinni być zapraszani na spotkania i imprezy towarzyskie (Agné i Kornelijus, Litwa).

Musimy zwiększyć świadomość uczniów niepełnosprawnych; inni uczniowie nie wiedzą, co powiedzieć i boją się obrazić dzieci niepełnosprawne. Nauczyciele potrzebują więcej szkoleń, zaś szkoły – więcej wsparcia od władz (Elisabeth, Estonia).

Komunikacja jest kluczowa. Przekazywanie informacji o tym, co zostało dobrze

zrobione. Doświadczanie współdzielenia się. Powołanie specjalnych rad w celu zapewnienia włączenia. Potrzebna jest pomoc rówieśników i ochotników podczas lekcji. Nauczyciele powinni słuchać uczniów i być jak rówieśnicy (Derrick i Mark, Wielka Brytania – Szkocja; Saul i Alexander, Wielka Brytania – Anglia).

Doświadczenia pozytywne

Czasami organizowane są „lekcje tolerancji”. W mojej szkole kładzie się nacisk na równe traktowanie (Natalia, Polska).

Moje koleżanki i moi koledzy z klasy żartują z mojej ślepoty, co pomaga i sprawia, że wszyscy są mniej spięci. Dlaczego niektórzy nękają innych? Nie robią tego specjalnie. Muszę się nauczyć nie brać tego na serio (Tova, Szwecja).

Postawa nauczyciela dużo pomaga (Isaac, Malta).

Na początku niezbyt dobrze rozumiałam osoby niepełnosprawne. Ale dzięki tej konferencji lepiej rozumiem to, jak osoby niepełnosprawne się czują i jakie trudności napotykają (Lara, Luksemburg).

W mojej szkole nie ma nękania, to dobra szkoła (Pinja, Finlandia).

Pracujemy nad projektem, w którym wszyscy uczniowie mają zakryte oczy, aby mogli lepiej zrozumieć sytuację osób niewidomych. Próbowaliśmy również używać lasek, aby każdy uczeń poznał, jak to jest być niepełnosprawnym (Emili, Estonia; Eelis, Finlandia; Reinis, Łotwa).

Od najmłodszych lat uczymy się, że nie każdy ma to samo pochodzenie. Dlatego nie myślimy o różnicach w klasie (Lillý, Islandia).

4. Różnorodność to mieszanka, włączenie jest tym, co sprawia, że mieszanka działa

Czwarty przekaz koncentruje się na hasle wykorzystywanym przez niektórych młodych ludzi – *Różnorodność to mieszanka, włączenie jest tym, co sprawia, że mieszanka działa.*

- Wszyscy powinni skupić się na tym, co *można* zrobić, a nie na tym, czego nie można zrobić.
- Edukacja powinna być w pełni dostępna, z poszanowaniem potrzeb wszystkich uczniów jako podstawą dla wysokiej jakości kształcenia dla wszystkich.
- Współpraca nauczycieli i innych specjalistów oraz zapewnianie dobrych szkoleń są fundamentalne.

- Zapewnienie niezbędnego wsparcia ludzkiego i/lub technicznego przez nauczycieli oraz kolegów i koleżanki z klasy jest kluczowe.

Młodzi ludzie podkreślili pozytywny skutek wdrożenia środków dydaktycznych, takich jak indywidualne plany edukacyjne, dostosowane programy, wykorzystanie pomocy technicznych, wsparcie zapewniane przez nauczycieli wspomagających lub asystentów, praca w małych grupach oraz elastyczna organizacja egzaminów (pisemnych lub ustnych przy zapewnieniu np. dodatkowego czasu itd.). Ich zdaniem więcej czasu podczas egzaminu sprawia, że jest on mniej stresujący.

Głównym życzeniem młodych ludzi było to, aby nauczyciele oraz inni pracownicy szkoły zawsze koncentrowali się na tym, co można zrobić, a nie na tym, czego nie można zrobić, oraz, aby im pomagać i ich wspierać. Zwracanie uwagi na potrzeby wszystkich uczniów obejmuje wzmacnianie mocnych stron i możliwości zamiast skupiania się na słabościach. Młodzi ludzie stwierdzili również, że nauczyli się, iż mają prawo prosić o pomoc, gdy jest im potrzebna. W pełni dostępna edukacja stanowi podstawę dla wysokiej jakości kształcenia dla wszystkich. Młodzi ludzie mieli świadomość tego, iż zarówno nauczyciele jak ich koledzy i koleżanki z klasy odgrywają kluczową rolę we wspieraniu ich. Nauczyciele oraz koledzy i koleżanki z klasy potrzebują więcej informacji i szkoleń na różnych poziomach, w zależności od ich poszczególnych ról. W rezultacie uczniowie niepełnosprawni otrzymają lepsze wsparcie i zrozumienie swoich potrzeb związanych z uczeniem się.

Młodzi ludzie podkreślili również potrzebę lepszej współpracy między nauczycielami, nie tylko w celu zapewniania koniecznego wsparcia, ale również w celu zapewnienia lepszych faz przejścia z systemu kształcenia na rynek pracy.

Przykłady delegatów

Sugestie dla nauczycieli

Nauczyciele powinni koncentrować się na moich mocnych stronach, a nie na moich słabościach (Michaela, Czechy).

Nauczyciele starają się wyraźnie wyjaśniać wszystko i zapewniać pomoc, kiedy jest potrzebna, abyśmy uczyli się razem w parach lub w grupach (Jakob i Til, Austria; Kristina, Szwecja).

Osobiste doświadczenia

Wydaje mi się, że w mojej szkole postawiono na integrację, podczas gdy w niektórych innych szkołach tak nie jest. Nauczyciel potrzeb specjalnych wiele nam pomógł (João, moderator, Portugalia).

Mam zarówno pozytywne jak i negatywne doświadczenia z nauczycielami oraz kolegami i koleżankami z klasy. Mogą izolować lub pomóc. Bycie ich obiektem zainteresowania ma negatywny wpływ na moją naukę (Robert, Wielka Brytania – Irlandia Północna).

Ciężko jest mi stwierdzić, czego potrzebuję, ale muszę nauczyć się prosić i dostawać to, czego chcę (Johannes, Niemcy).

Wszyscy nauczyciele oraz koleżanki i koledzy z klasy zapewniają wsparcie, dlatego lubię chodzić do szkoły (Borbála, Węgry; Miguel Ângelo, Portugalia).

Chciałabym powiedzieć, że wspaniale spędzamy czas w szkole z naszymi kolegami i koleżankami oraz nauczycielami (Georgia, Cypr).

Moja szkoła bardzo dobrze o mnie dba i jest dobrze przystosowana (Primož, Słowenia).

Środki wspomagające

Mamy nauczycieli wspomagających (Jakob, Austria; Michaela, Czechy; Tom, Niemcy; Kristina, Szwecja; Matteo, Włochy; Dénes, Węgry).

Nauczyciele czekają i zapewniają dodatkowy czas, jeśli jest potrzebny tym, którzy o niego poproszą. Mamy specjalne pomieszczenie, w którym możemy zrobić sobie przerwę, zrelaksować się (Nakita, Irlandia; Andrea i Isaac, Malta).

Nauczyciele zapewniają różne materiały, w zależności od potrzeb uczniów. W razie konieczności dostajemy dodatkowy czas (Dénes, Węgry; Maros, Słowacja).

Mam asystenta w klasie, który pomaga mi w zrozumieniu lekcji i mi ją objaśnia (Mathilde i Thelma, Francja; Jade i Lucas, Belgia – społeczność flamandzkojęzyczna).

Zamiast egzaminów pisemnych organizowane są egzaminy ustne (Jade i Lucas, Belgia – społeczność flamandzkojęzyczna).

W szkole znajduje się specjalna drukarka do drukowania materiałów w języku Braille'a i wszystkie egzaminy są drukowane w tym języku (Georgs, Łotwa).

Istnieje możliwość podzielenia pomieszczenia w celu stworzenia bardziej cichych stref (Casper, Dania).

25–30 uczniów w klasie, co może być zbyt wiele jak na moje potrzeby. Czasami tłumacz nie łąpie, o co chodzi, ale moi znajomi wyjaśniają, co się dzieje (Eelis,

Finlandia).

Zwiększanie świadomości

Uważam, że niepełnosprawność jest niekiedy nieco lekceważona. Mówimy o niepełnosprawności, a nie wiemy, ile cierpienia zawiera w sobie to słowo. Musimy postawić się na miejscu tych osób. Ludzie powinni zostać uświadomieni i pomagać osobom niepełnosprawnym żyć lepiej (Lorenzo, Włochy).

Chciałbym przekazać innym, że kiedy osoby pełnosprawne zdają sobie sprawę z tego, że są otoczone przez osoby niepełnosprawne, chcą się nimi zaopiekować, tak jak własnym bratem lub własną siostrą (Matteo, Włochy).

Lepsze zrozumienie zmniejsza częstotliwość nękania. Więż zapobiega nękanii (Lilly, Islandia; Elisabeth, Estonia).

Nie powinniśmy generalizować: jeśli ja czegoś potrzebuję, nie oznacza to, że wszyscy niewidomi tego potrzebują (Tova, Szwecja).

Rysunek 4. Rozmowa z Darnellem Withem z Holandii

5. Stawanie się pełnoprawnymi obywatelami

Piąty przekaz – *Stawanie się pełnoprawnymi obywatelami* – dotyczy wpływu, jaki edukacja włączająca ma na pełne włączenie do społeczeństwa.

- Aby zostać włączonym do społeczeństwa, niezbędne jest włączenie do szkół powszechnych.
- Celem jest znalezienie swojego miejsca w społeczeństwie przez wszystkich.

Według młodzieży wszyscy uczniowie muszą uczyć się razem, aby żyć razem. Zdaniem młodych ludzi jest to pierwszy krok w procesie w kierunku włączenia społecznego. Im młodsi są uczniowie, którzy uczą się razem, tym lepiej dla nauki wzajemnej tolerancji i poszanowania różnic. Od najmłodszych lat uczą się, jak ze sobą rozmawiać, witać w swoim gronie i dzielić się różnymi doświadczeniami oraz rozpoznawać mocne strony zamiast skupiać się na słabościach. Uczą się w szkole bycia postrzeganym przez pryzmat tego, co mogą zrobić, a nie przez pryzmat swojej niepełnosprawności lub swojego wyglądu. Dotyczy to nie tylko ich włączenia do programów edukacyjnych, lecz również ich zaangażowania we wszystkie aktywności w czasie wolnym. Młodzi ludzie stwierdzili, iż uczenie się razem w szkole pomoże im znaleźć swoje miejsce i włączyć się do społeczeństwa.

Przykłady delegatów

W celu włączenia do społeczeństwa kluczowe dla nas jest włączenie nas do szkół powszechnych (Andrea i Isaac, Malta; Nathan i Loïse, Szwajcaria; Mathilde i Thelma, Francja; Adriana i Mandy, Belgia – społeczność flamandzkojęzyczna; Darnell i Vincent, Holandia; Jade i Lucas, Belgia – społeczność flamandzkojęzyczna).

Każdy powinien mieć szansę na wzięcie udziału we wszystkich lekcjach, a nauczyciele powinni to umożliwić, tak aby ułatwić nam wejście na rynek pracy (Amund i Helene, Norwegia).

Uważam, że powinniśmy uczyć się razem, ponieważ w społeczeństwie również żyjemy razem. Jeśli otrzymamy to same kształcenie razem, to szybko nauczymy się, jak żyć razem. To jest coś, co nam pomoże w życiu. Dzięki tym zasobom uczymy się niezależności. Pomysł jest taki, że każdy znajduje swoje miejsce w społeczeństwie (Adrià, moderator, Hiszpania).

Każdy musi się komunikować i brać udział oraz dzielić się doświadczeniami z innymi (Paul, Niemcy).

UWAGI KOŃCOWE

Wyniki Wysłuchania oraz *Rekomendacji Luksemburskich* zgadzają się z istotnymi oficjalnymi dokumentami Parlamentu Europejskiego oraz dokumentami międzynarodowymi z zakresu potrzeb specjalnych oraz edukacji włączającej i stanowią ich dopełnienie.

Pięć przekazów ilustruje opis edukacji młodzieży oraz jej sugestie dotyczące udoskonalenia. Przekazy opisują – w sposób konkretny i praktyczny – niektóre pomysły, które pojawiły się przy okazji badań nad edukacją włączającą. Młodzi ludzie podkreślili, iż edukacja włączająca jest kwestią praw człowieka i umiejscowili kluczowe koncepcje, takie jak normalność, tolerancję, szacunek i obywatelstwo, w centrum dyskusji. Opisali również, co oznacza dla nich projektowanie uniwersalne oraz to, dlaczego wzajemne korepetycje i wsparcie oferowane przez rówieśników, uczenie się oparte na współpracy oraz spersonalizowane programy nauczania mają pozytywny wpływ na ich kształcenie.

Młodzi uczniowie wyraźnie stwierdzili, iż ich opinie powinny być brane pod uwagę w każdym procesie decyzyjnym, który ich dotyczy. W celu osiągnięcia prawdziwego włączenia, należy podjąć prawdziwe działania, przy współpracy wszystkich zaangażowanych stron. Nauczyciele i dyrektorzy szkoły powinni pracować razem w celu zapewnienia włączenia; koledzy i koleżanki z klasy powinni pomagać sobie nawzajem; szkolenie nauczycieli powinno zapewnić nauczycielom wiedzę, na temat tego, jak ułatwiać przekazywanie wiedzy wszystkim i wspierać siebie nawzajem; nauczyciele wspomagający powinni pomagać, a nie wykonywać pracę za ucznia; wszystkie strony powinny koncentrować się na rozwiązywaniu problemów, a nie zachowywać się, jakby były one przeszkodą.

Delegaci podkreślili, że choć martwią się o szczegóły praktyczne, to ich główne obawy są związane z postawami i przewyżaniem uprzedzeń.

Ich zdaniem w większości przypadków nauczyciele oraz koledzy i koleżanki z klasy są tolerancyjni i rozumieją ich niepełnosprawność, jeśli mają czas na zrozumienie sytuacji – odstępstwa od tej reguły zdarzają się rzadko.

Należy skoncentrować się na zwiększaniu świadomości dotyczącej niepełnosprawności, tak aby wszyscy posiadali wiedzę o potrzebach i mocnych stronach osób niepełnosprawnych. Ważne, aby nie generalizować. Tylko dlatego, że coś działa w przypadku jednej osoby niepełnosprawnej, nie oznacza, że wszyscy uczniowie niepełnosprawni są tacy sami.

Na koniec, włączenie odnosi się nie tylko do osób niepełnosprawnych, ale również do włączenia osób z różnych środowisk. Niektórzy młodzi uczestnicy stwierdzili, że są podwójnie dyskryminowani – z uwagi na ich niepełnosprawność oraz

pochodzenie z innej grupy kulturowej niż ich rówieśnicy lub pochodzenie ze środowisk emigranckich.

Rekomendacje Luksemburskie zostały przedstawione Radzie Ministrów podczas spotkania „Edukacja, Młodzież, Kultura i Sport” 23 listopada 2015 r. oraz Komisji ds. Edukacji w dniach 2–3 grudnia 2015 r. do rozważenia oraz jako podstawa do podjęcia dalszych działań.

Rysunek 5. Uczestnicy Wyслуchania w Parlamencie Europejskim

PL

Sekretariat:

Østre Stationsvej 33
DK-5000
Odense C
Denmark
Tel.: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Biuro w Brukseli:

Rue Montoyer 21
BE-1000
Brussels
Belgium
Tel.: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

